

En spændende bronzealdergrav i Vorbasse

Af Klaus Ebbesen

Indledning.

Vorbasse i det centrale Jylland er nok det sogn i Ribe amt, som arkæologisk er bedst undersøgt. For få årtier siden blev mark efter mark endevendt i forbindelse med arkæologen Steen Hvass' store undersøgelser af jernalderens landsbyer. Og i det foregående århundrede var det Nationalmuseets daværende direktør, Sophus Müllers store undersøgelser af gravhøje fra stenalderen, som gjorde sognet berømt. I Vorbasse er imidlertid også gennemført mange mindre, arkæologiske undersøgelser. Ved en af de mindre undersøgelser fremkom et overordentlig interessant gravfund fra ældre bronzealder.

Gravhøjen

Vorbasse er en udpræget hede-egn. I sognet navnlig fandtes derfor et overvældende antal af de små, lave gravhøje fra stridsøksetid, som kaldes enkeltgravhøje. Ved Slauggård nordligt i sognet er således i 1880-erne undersøgt et stort gravfelt med mange gravhøje fra stridsøksetid (ca. 28-2400 år f. Kr.)¹. Ikke langt derfra og ved den nuværende Slauggård Plantage undersøgte Nationalmuseet derefter i 1896 en lille gravhøj fra ældre bronzealder. Udgravningen gennemførtes af kunstmaler G.V.Blom, som var en meget dygtig feltarkæolog².

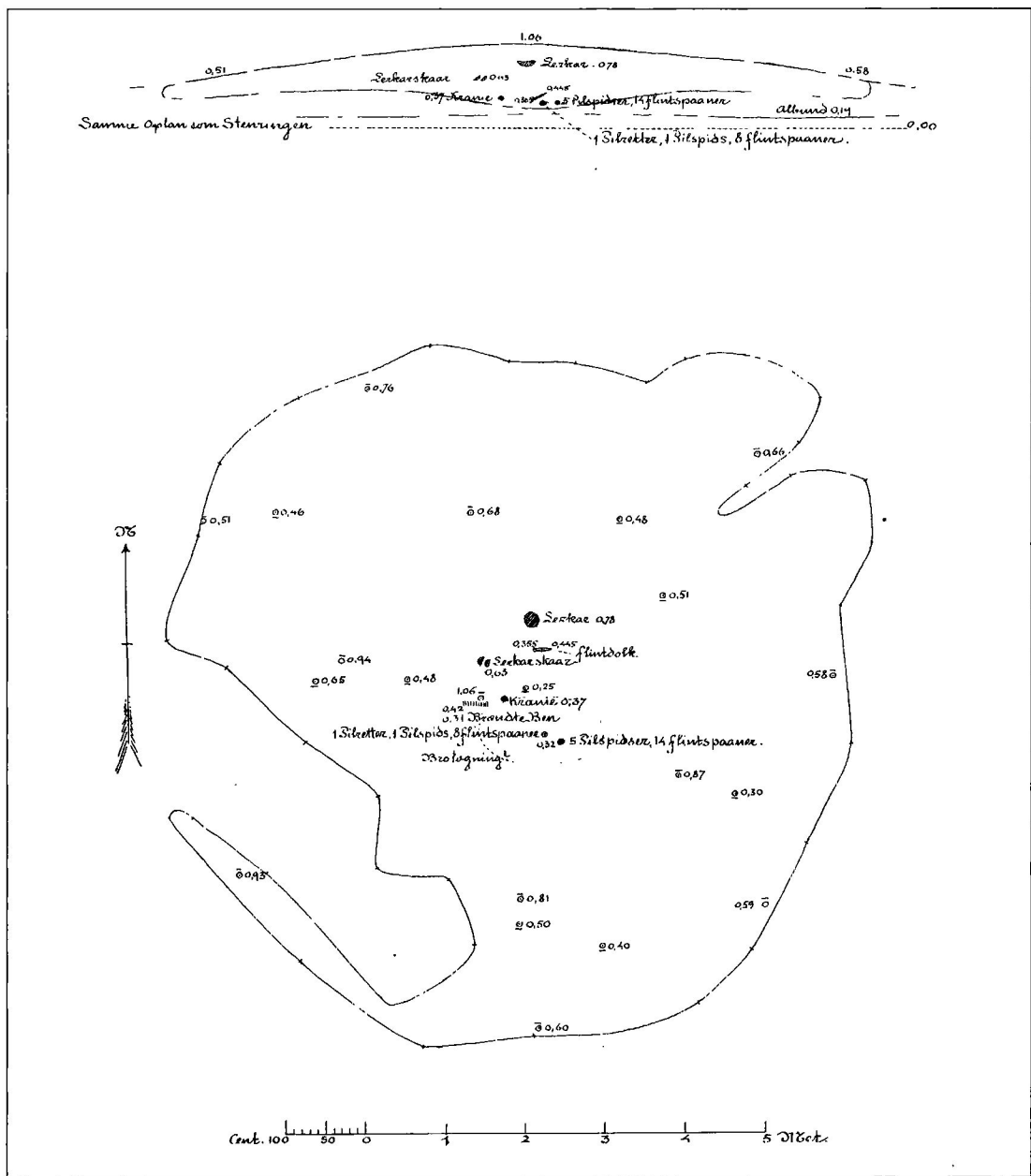
Ved undersøgelsen var højen helt udfyldende. Den var kun ca. 0,6 m høj og mindst 14 m i diameter. Den var bygget på en stor, muligvis kunstig, trekantet forhøjning i landsskabet.

Umiddelbart under jordoverfladen fremkom en større, cirkelrund stenlægning (fig. 1). Stenlægningen var 8,5 m i diameter og havde svagt hvælvet overflade. Den var dannet af hånd-til hovedstore sten, som ved periferien lå i et par lag; ved midten derimod i mange lag. Stenlægningen var her ca. 0,8 m tyk.

Lidt nord for den lille højs centrum og ca. 0,5 m over dens bund fremkom et lerkar, fyldt med brændte ben. Det var delvist knust mellem stenene og lidt sydvest derfor og noget lavere fremkom yderligere nogle potteskår og andre brændte ben. Der er sandsynligvis tale om sekundære grave fra yngre bronzealder. På den tid var det almindeligt at de døde blev brændt, og de brændte ben placeret i en urne i siden på en af de gamle gravhøje.

I midten dannedes stenlægningens bund af et temmelig uregelmæssigt lag af meget små sten. Stenlægningen dannede en oval figur med længderetningen øst-vest. Den var 1,6 m lang og 0,6 m bred. G.V.Blom opfattede sikkert med rette dette som højens centralgrav (grav A).

Midt på brolægningen, nærmest den sydlige rand fandtes i en bunke: en pilespids, en pileskaftsglatte og 8 skiveformede flintafslag. Kun ca. 0,2 m vestsydvest derfor fremkom i en lignende bunke: fem pilespidser, to dårlige flækker og 12 skiveformede flintafslag. I centralgravens fyld fremkom endnu en pileskaftsglatte, som desværre ikke blev ses på plads. 0,6 m udenfor brolægningen, men i samme højde, lå en flintdolk med spidsen mod syd.

Bronzealdergraven i Vorbasse. Plan og snit af højen.

Fundene³

I højen fandtes en såkaldt miniaturedolke af flint (fig. 2). Den er kun ca. 11 cm lang, 2,4 cm bred og 1,2 cm tyk. Den har slet ikke været brugt som dolk, men derimod som ildslagningssten. Slog man med skaftenden på et stykke svovlkis fremkom der gnister. Der er altså tale om en slags primitiv »lighter«. Den blev båret i bæltet i et lille læderetui, som der stadig er mærker efter på kanterne af skaftet. I dolkens øvre ende ses endnu lidt af den oprindelige kalkskorpe. Miniaturedolken eller ildslagningsstenen tilhører en type, som er almindelig i begyndelsen af ældre bronzealder⁴. Det er netop denne flintdolke, som daterer graven og gravhøjen til begyndelsen af bronzealderen eller ca. 1500 år f.Kr.

Det vigtigste fund i højen er de to, såkaldte pileskaftsglatte af sandsten (fig. 2). De er 4,5-5,0 cm lange, ca. 3,0-3,2 cm brede og 1,2 cm tykke. Lidt forskudt til den ene side findes på dem begge en 1,0 cm bred og 0,5 cm dyb fure. Der ses riller i furerne. De to stykker passer ikke fuldstændig samme, men er sandsynligvis begge dele af samme redskab. Det har sandsynligvis været brugt til at glatte pileskafter med, idet man har gnedet de to stykker op og ned af pileskaftet, som er blevet holdt fast i furerne.

Gravgodset opfatter også seks små, næsten papirstynde trekantede pilespidser med nærmest trapezformet indskæring ved basis (fig. 2). De er tilhugget i den såkaldte fladehugningsteknik, som gør det muligt at lave meget tynde flintredskaber. Men de er ikke særlig forfinet tilhugget. Oftest er modhagerne således uens lange og/eller tykke. På den ene pilespids bredside ses et stort utilhugget parti. De er 3,6-5,0 cm lange, 1,4-1,7 cm brede og 3-5 mm tykke. Pilespidserne lå i hver sin dyng; kun én i den østlige og fem i den vestlige. Men bortset fra det er pilespidserne meget ens. Pilespidser af denne slags blev brugt gennem hele dolkti-

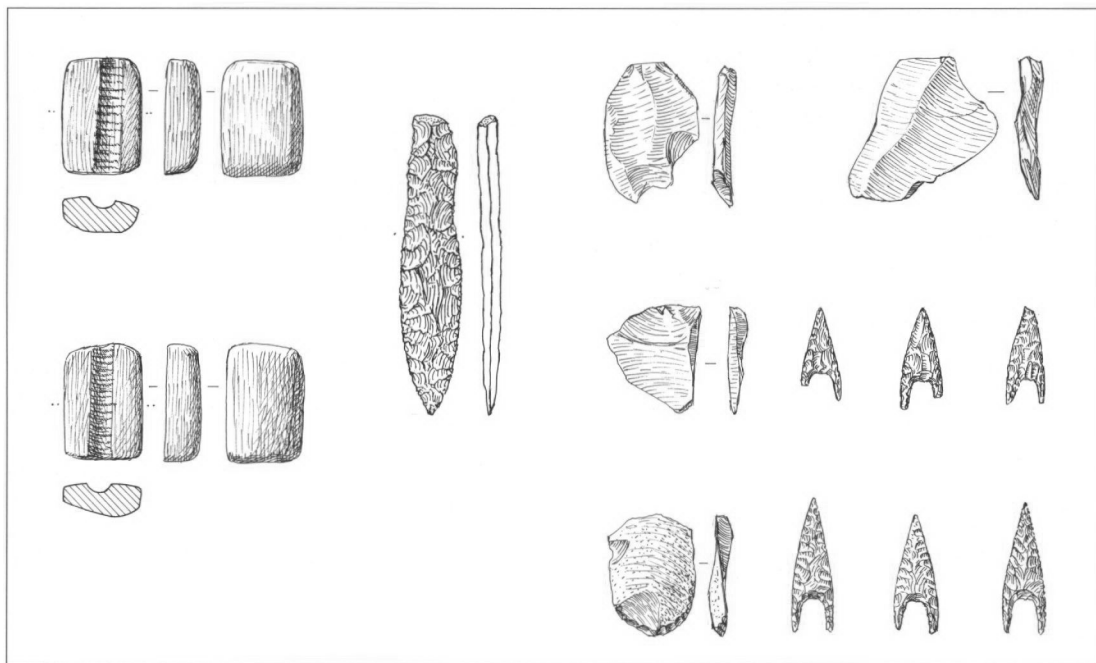
den og det meste af bronzealderen, – eller i ca. 2000 år (fra ca. år 2400 f. Kr. til ca. år 500 f. Kr.). Jeg har brugt måneder på at analysere udformningen af denne slags pilespidser uden at det er lykkedes at se tidsmæssige forskelle. Pilespidsernes funktion er velkendt og klar dokumenteret fra de gravfund, hvor pilespidser ligger ved den døde hjerne, som repræsentant for selve dødsårsagen.

I centralgraven fandtes som nævnt to små dynger af flintestykker.

Den østlige dyng bestod – foruden den enlige pilespids – af otte små, skiveformede afslag. De er 3,5-5,0 cm lange, indtil ca. 6 cm brede og ca. 0,5 cm tykke. På halvdelen sad endnu pletter af den oprindelige skorpe. På et enkelt afslag sås en ca. 5 cm lang retoucheret tilhugning. Den vestlige dyng indeholdt som nævnt fem trekantede pilespidser. Hertil kommer fem afslag, som er påbegyndt tilhugget til pilespidser. Der er pletter af den oprindelige kalkskorpe på et par af stykkerne. Arbejdsprocessen er derudover mere eller mindre vidt fremskredet. På alle består den dog af en større eller mindre tilhugning af pilespidsens kant. Stykkerne har nogenlunde de samme proportioner, som de færdige pilespidser. Den vestlige dyng indeholdt yderligere otte flintaflags uden yderligere tilhugning, nemlig seks skiver og to dårlige flækker. De er faktisk meget ens alle sammen, nemlig 3,7-5,8 cm lange, ca. 2,0-2,7 cm brede og 0,5-1 cm tykke.

Diskussion.

Gravhøjen ved Slauggård i Vorbasse er bygget i ældre bronzealder, men indeholdt ikke en eneste genstand af bronze. Det er der faktisk ikke noget mærkeligt i, for bronze var ret ualmindeligt i hele den tidlige bronzealder. I stedet blev redskaberne lavet af sten og flint – ganske som her i Vorbasse.

Bronzealdergraven i Vorbasse. De fundne oldsager. (H. Ørsnes del.).

Det er de to små bunker af pilespidser, forarbejder til pilespidser og flintafslag på centralgravens bund, som gør denne gravhøj mere end almindelig interessant. Der er tidligere påvist små dynger – eller oprindeligt sandsynligvis små trækasser med flintafslag i jyske grave fra dolktiden. Men de bestod udelukkende af uforarbejdede afslag, der var nedlagt som offer til den døde.⁵

Fundet fra denne ældre bronzealders grav i Vorbasse er helt unikt. Foruden bronzealdermandens »lighter« lå her et redskab til at efterglatte pileskafter samt i to dynger mange forarbejder til pilespidser. Det er altså noget af pilemagerens værktøj og dele af hans råstof. Men naturligvis kun de ting, som kunne bevares

gennem årtusinderne i Vorbasses sandede jorder. Alle de håndværksredskaber, som var lavet af organisk materiale er naturligvis forsvundet for længst.

På marken »Hesselager« under den sydfynske herregården Broholm undersøgte den fremtrædende fritidsarkæolog N.F.B. Sehested i slutningen af 1800-tallet en lige så spændende grav.⁶ Det var også en mandsgrav fra ældre bronzealder. Med i graven havde den døde fået både sværd, kniv samt smedeværktøj af skiffer og sandsten. Hesselager-graven er sikkert korrekt opfattet som en smedegrav. Det er den eneste, som hidtil er undersøgt i Danmark, men tilsvarende bronzealdergrave med håndværkeres værktøj kendes også rundt omkring i Europa.

Gravhøjen i Vorbasse er en helt tilsvarende, europæisk håndværkergrav. Her var den døde bronzealdermand blot en pilemager, som lavede bue og pil – med tilhørende pilespidser af flint.

Noter

- 1 Se S. Müller, De jyske enkeltgrave fra Stenalderen, Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1898.
- 2 Beretningen om undersøgelsen og de fundne oldsager opbevares på Nationalmuseet under nr. A 15.081-88. – Undersøgelser er nævnt hos S. Müller ovenfor, s. 262 ff.
3. Fundene omfatter: 1. En miniaturedolke (type VI) med skorpe på skaftenden. Der er gnidemærker på skaftdelen. 11,2 cm l, 2,4 cm br. og 1,2 cm t. – 2. Fladehugget pilespid med konkav basis. Indskæringen er højt trapezformet. 5,0 cm l, 1,5 cm br. 0,4 cm t. – 3. Pile-skaftsglatter af sandsten. Lidt forskudt til den ene side findes en 1,0 cm bred og 0,4 cm dyb fure. Der ses riller i denne. 4,4 cm lang, 3,2 cm br. og 1,3 cm t. – 4. Pile-skaftsglatter af sandsten. Lidt forskudt til den ene side findes en 1,0 cm bred og 0,5 cm dyb fure. Der er riller i furen. 4,4 cm l, 3,0 cm h og 1,3 cm t. (De to stykker passer ikke fuldstændig samme, men er sandsynligvis begge dele af samme redskab). – 5. Syv skiveformede afslag, de 4 med skorpepletter. 3,5-5,5 cm lange, indtil 6,0 cm brede og ca. 0,5 cm tykke. – 6. Et skiveformet afslag med skorpe på næsten hele oversiden og en ca. 5 cm lang bagfra lavet retouche. 4,5 cm l, 3,8 m br og 0,7 cm t. – 7. Fladehugget pil med konkav basis. Indskæringen er højt, trapezformet. 5,0 cm l, 1,5 cm br, 0,4 cm t. – 8. Fladehugget pil med dybt indskåret konkav basis. Den ene modhage er noget længere end den anden. På den ene side ses et stort, uretoucheret parti. 4,5 cm l, 1,7 cm br 0,3 cm t. – 9. Fladehugget pil med konkav basis. Spidsen er afbrudt. Den ene modhage er noget bredere end den anden. Indskæringen er trapezformet. 3,7 cm l, 1,4 cm br, 0,4 cm t. – 10. Fladehugget pilespid med dybt indskåret, konkav basis. Indskæringen er nærmest trapezformet og den ene modhage er noget kortere end den anden. 3,8 cm l, 1,6 cm br, 0,3 cm t. – 11. Fladehugget pilespid med konkav basis. Indskæringen er nærmest trapezformet. Den ene modhage er afbrudt. 3,6 cm l, 1,5 cm br, 0,5 cm t. – 12. Skiveformet afslag med skorpe på næsten hele oversiden. Der ses påbegyndt retouche; som tilhugning til en pilespid. 4,5 cm l, 3,5 cm br, 0,6 cm t. – 13. Skiveformet afslag med en lille skorpeplet.

- Det er påbegyndt tildannet, sandsynligvis til en pilespid. 4,0 cm l, 2,8 cm br, 0,7 cm t. – 14. Skiveformet afslag. Det er påbegyndt tildannet til en pilespid. 3,6 cm l, 2,8 cm br. – 15. Skiveformet afslag med en bagfra lavet, fladehugget retouche på den højre kant. 5,5 cm l, 3,5 cm br. – 16. Skiveformet afslag med en forfra lavet retouche på den ene side. 5,2 cm l, 3,4 cm br. 0,2 cm t. – 17. Skiveformet afslag med skorpe på oversiden og en bagfra lavet fladehugget retouche på den ene side. 7,2 cm l, 5,0 cm br, 1,2 cm t. – 18. I alt 6 skiveformede afslag uden retouche. 3,7-5,8 cm lange, 2,7-4,7 cm brede og ca. 1 cm tykke. – 19. To B-flækker. 4,3-5,6 cm l, ca. 2 cm brede og 1 cm tykke.
4. se E. Lomborg, Fladehuggede flintredskaber i gravfund fra ældre bronzealder. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1959, s. 164 ff.
  5. Se K. Ebbesen, Flintafslag som offer, Kuml 1980, s. 147 ff.
  6. Se N.F.B.Sehested, Fortidsminder og Oldsager fra Egnen omkring Broholm, København 1878, s. 108 f, Pl. XXII og P. Rønne, Fund af ældre bronzealders keramik og værktøj fra Ordrup. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1989, s. 104 ff.

Klaus Henrik Ebbesen, Slotsdalen 99, 2970 Hørsholm. Født 1946. Direktør. Vedr. tidligere udgivelser se: www.klaus-ebbesen.dk